



A nagyáruházak sérelmére elkövetett jogsértések.

A 90-es évek közepétől kezdődően Magyarországon is óriási alapterületű hipermarketek, bevásárló és szórakoztató központok épültek. Térhódításuknak köszönhetően ma már hetente több millió látogatót fogadnak és vásárlót szolgálnak ki szerte az országban. Illetékességi területünk lakosságának vásárlási szokásai, egyetlen évtized alatt gyökeresen megváltoztak. A hagyományos kereskedelmi helyszínek mint a kisboltok, piacok és vásárterek még ott szerepelnek a kedvelt típusok között, de már elveszítették vezető szerepüket.

A vevők nagy százaléka ma már mindent egy helyen igyekszik beszerezni. Többségük egyszerre nagyobb mennyiséget vásárol, s ezt a bevásárlást a hétvégére időzíti. Mivel ezek az objektumok főként a főútvonalak mentén, gyakran a városok, települések peremterületein találhatóak, az odalátogatók jelentős számban gépjárművekkel érkeznek. A nagy számú autó elhelyezésére szabadtéri parkolók állnak rendelkezésre, melyek többnyire nem fizetősek és nem is őrzöttek. A jelenlegi jogi normák nem szabályozzák, hogy a parkolókat bármely módon kötelezően őrizni, felügyelni kellene. Csak a kialakítandó parkolóhelyek számát kötik ki. Minden bevásárlóközpont vagy hipermarket maga dönt arról, hogy milyen biztonsági szolgáltatást nyújt az őt felkeresők számára.

A hipermarketek alaptevékenysége élelmiszer jellegű vegyes, illetve iparcikk jellegű vegyes kiskereskedelem, de az ide áramló vásárlók igényeinek kielégítésére – a bevásárlóközpontokhoz hasonlóan – újabban a nagy légtérű hipermarketeket úgy építik, hogy velük egy épületben bérbe vehető üzletek és vendéglátóhelyek sora is megjelenik.

A bevásárlóközpontok, hipermarketek számának növekedése folytán egyre nagyobb lesz a harc a vásárlókért, s érdeke lesz a cégeknek a minél nagyobb biztonság garantálása az őt választóknak. A vásárlók nemcsak az árubséget, választékot, hanem a biztonságot is keresik. A több azonos kategóriájú hipermarket közül a legbiztonságosabbat választják.

A bevásárló központok biztonságát befolyásoló tényezők:

negatív irányban:

- a központ mellett új városrész, lakótelep, szórakozóhely létesül.
- megerősödő átmenő forgalom,
- új bűnözői csoportok megjelenése,
- új bűnelkövetési módszerek megjelenése, terjedése,
- a vásárlási akciók ideje az üzletekben,
- különféle rendezvények lebonyolítása a bevásárlóközpontban (üzletben), parkolóban,
- üzletnyitásokhoz, évfordulós megemlékezésekhez kötött áruleértékelések ideje,
- ünnepi (pl. karácsonyi, húsvéti) bevásárlási időszak,
- rendkívüli események, fenyegetettség reális lehetőségének fennállása,
- átépítési, felújítási időszak.

pozitív irányban:

- törzsvásárlói kör megjelenése,
- bűnözői csoportok tevékenységének megszűnése,
- saját védelmi rendszer megszervezése, kialakítása,
- vagyonvédelmi vállalkozások igénybevételének növekedése a területen,
- térfigyelő rendszer telepítése,
- egyéb, komplex védelmi rendszerek alkalmazása (technikai-élőerős),
- polgárőrség megalakulása, működése,
- civil szervezetek számának növekedése és tevékenységének fokozódása,
- szélesebb körű információs, felvilágosító tevékenység kifejtése,
- rendőrségi létszám, vagy az ellenőrzések számának növekedése,

Kriminogén tényezők, amelyek szinte tipikusan az üzletközpontokat érintik:

- gépkocsi lopások és feltörések (parkolóban az üzletközpontok közelében),
- járművek önkényes elvétele,
- alkalmi lopások (üzleteken belül, azok közösségi területein, valamint környezetükben),
- zseblopások,
- rablások,
- kábítószerrel összefüggő bűncselekmények,

A vagyoni elleni bűncselekmények jelentős részének sértettje az üzletközpontot látogató vásárló.

A bevásárló központok sérelmére elkövetett jogsértések jellemzői:

Lopások:

Az üzletek sérelmére legnagyobb számban a lopás bűncselekményét követik el az ismeretlen tettesek.

1. Alkalmi lopások

Az elkövető a lehetőségek felmérését követően gyorsan alkalmazza az adott üzletben, területen „eredményesen” használható módszereket. Így az alkalmi lopásokat - ha nem az üzleti dolgozó követi el - az alábbiak szerint célszerű csoportosítani:

- lopás elkövetése árukódolóval nem ellátott üzletben (áru elrejtése, áruval történő kifutás, élelmiszer helyszíni elfogyasztása),
- lopás elkövetés árukódolóval rendelkező üzletben (bélelt szatyor; árukódoló burkolása, szembefordítása; az áruvédő kapun alul, felül történő kivitel, a kapu középvonalán történő kivitel, a kódoló mágnessel történő hatástalanítása),
- lopás elkövetése bevásárlóközpont közterületén (az elkövetési hely általában WC, vizes blokkok, árubeszállító folyosók, stb.),
- lopás elkövetése bevásárlóközpontok, hipermarketek területén, ahol az egyes kis üzletek folyosóról történő elhatárolása nem üveggel, hanem ráccsal történik (Itt az elkövető a rács szemeit széthúzza és egy erre a célra speciálisan elkészített eszközzel az árut az eladótérből a folyosóra kihúzza.),
- alkalmi lopás – táskalopások az éttermi részeken, táskából pénztárcalopás az üzletben vásárlás alatt,
- hipermarketben történő lopások (kódok eltávolítása, kódok átcserélése, áru másik áruban való elrejtése, műszaki cikkek hamis számlával történő kivitele, bevásárló kocsiban felejtés, áru kicserélése, megevése, megivása, stb.),
- zseblogolás a közös területen, próbafülkékénél,
- parkoló gépjárművekkel kapcsolatos jogsértések (gépkocsi feltörés, gépjárműből, gépjárműről történő alkatrész leszereléssel elkövetett lopás stb.).

2. Betöréses lopások

A közterületen egyedül elhelyezkedő üzletek veszélyeztetettsége sokkal nagyobb, mint a bevásárlóközpontokban lévő üzleteké, tekintettel arra, hogy a bevásárlóközpontokban állandó, 24 órás élőerős őrzés folyik, illetve az üzletek úgy kívülről, mint belülről többszörösen technikailag biztosítottak, felügyeltek.

3. Egyéb bűncselekmények

- Rablás
- Jogtalan elsajátítás
- Zsarolás (védelmi pénzek)
- Közveszéllyel fenyegetés (bombariadó)
- Kábítószerrel összefüggő bűncselekmények

Az üzletek sérelmére elkövetett bűncselekmények közül a rablás az egyedülálló, vagy üzletsoron és utcára nyíló üzletek sérelmére jellemző, míg a jogtalan elsajátítás, vagy a zsarolás bűncselekménye bárhol előfordulhat. A közveszéllyel való fenyegetés nagyobb üzletláncokat, üzletközpontokat fenyeget leginkább. Az orgazdaság az üzletből eltulajdonított (lopás, betöréses lopás) értékekhez kapcsolódik és a „vizonteladás” nem ritkán az üzlet közelében lévő szórakozóhelyeken történhet meg. A kábítószerfüggők lopási

szándéka elsősorban - az eltulajdonított dolgok értékesítésével- a számukra szükséges kábítószer megszerzését célozza. Az üzletek sérelmére elkövetett és elkövethető bűncselekmények köre ennél szélesebb is lehet, de a napi gyakorlatban ezek a legjellemzőbbek.

A nagy bevásárló központok sérelmére elkövetett jogsértések ismertté válásának körülményei:

- Az üzletek sérelmére elkövetett bűncselekményeket általában az elkövetés után azonnal, vagy a zárást követően fedezik fel, mivel az eladó, tulajdonos, a kevés árukészletre tekintettel minden este leltározz a kis üzletekben, így a hiány gyakorlatilag nagyon rövid idő alatt ismertté válik. A kis üzletekre jellemző még, hogy az ott dolgozó eladó vagy tulajdonos az árukészletet teljes mértékben ismeri, így a polcokra ránézve azonnal tudja, hogy eltűnt valamilyen árucikk.
- A nagy üzletekben már nem ilyen egyszerű az áruhiány megállapítása. Jelzés értékű, ha zárás után bizonyos termékeket nem találnak (egy-egy terméket aznap nagy számban loptak el). Egyértelműen utal a lopás elkövetésére az is, ha a dolgozók nagy számú üres csomagolódobozt találnak. Az is információ, ha a termékek helyett a próbafülkékben és egyéb helyeken a levett áruvédő chipet, a használt terméket, pl. a levett cipőt találják az eladók. Ruházati üzleteknél az üres vállfák száma is jelzés értékű. A záróra utáni takarítás elvégzése során - jellemzően a hipermarketekben - nagy számú üres flakont és csomagolóanyagot lehet találni a gondolák alatt. Ezek számából következtethető, hogy aznap a vásárlók milyen értékben és milyen termékeket fogyasztottak el fizetés nélkül. Pontos információt természetesen csak a leltár nyújt az üzlet tulajdonosának. A hipermarketek tekintetében még nehezebb a lopások elkövetésének megállapítása, tekintettel a nagyon sok fajta és nagy tömegű árukészletre. Támpontot adhat egy-egy árucikk fajta tételes ellenőrzése, melyhez segítséget nyújt a számítógépes nyilvántartási rendszer.
- A vásárlók sérelmére elkövetett bűncselekmények általában szinte az elkövetés után azonnal ismertté válnak (ellopják a táskáját, kabátját, feltörik a gépkocsiját, stb.).
- A bűncselekmény elkövetési idejének és helyének behatárolása nehézséget okozhat a zseblopások esetén. Itt ugyanis csak jóval később, pl. fizetéskor veszi észre a sértett, hogy nincs meg a pénztárcája. Nem tud nyilatkozni azonban a gyanúsítható személyekre illetve arra vonatkozóan, hogy hol lophatták el. Előfordulhat az is, hogy a sértettől már az utazás során eltulajdonítják pénztárcáját.
- Betöréses lopások elkövetésekor általában reggel, a nyitást végzők fedezik fel a bűncselekményt. Nagyon megkönnyíti a helyzetet, ha elektronikus rendszer védi az üzletet és a raktárteret. Ilyenkor a behatolásakor azonnal jelez a riasztórendszer. Ebben az esetben nagyon csekély idő áll az elkövető rendelkezésére a bűncselekmény befejezésére, így nem keletkezik olyan nagy vagyoni kár sem, és jó esély van arra is, hogy az elkövetőt még a helyszínen elfogják. A bűncselekmény elkövetéséből származó károk a technikai eszközök telepítésével jelentősen csökkenthetők. Az azonnali riasztás viszont lehetőséget ad egy ideiglenes javítás

(pl. kirakat javítás) elvégzésére és így a kárenyhítésre vagy a nagyobb kár bekövetkezésének megelőzésére.

- Az üzletvezető vagy tulajdonos sérelmére elkövetett zsarolás elkövetésének jelentős része látenciában marad. Az esetek többségében ugyanis nem érdeke a sértettnek, hogy nyilvánosságra kerüljön a zsarolás ténye, főleg ha valamilyen „valós okot” is felsorol a zsaroló a tulajdonos üzleti tevékenységével, életvitelével kapcsolatban, melyet az eltitkolni igyekszik.

Jellemző elkövetési helyszínek, időpontok, módszerek

Helyszínek:

- Kis alapterületű üzleteknél az elkövetés közvetlen helyszínét általában nem lehet megállapítani, gyakorlatilag az üzlet területe. Itt a lopást olyan területreszen követik el az elkövetők, ahol azt az adott pillanatban az eladó nem látja.
- Néhány száz m²-es üzletnél az elkövetők sok esetben az eladótér azon területeire viszik az árut, ahol annak eltulajdonítása, elrejtése a berendezési tárgyak takarása miatt lehetségessé válik. Az eladók itt sem láthatják a cselekmény elkövetését.
- Gyakran előfordul, hogy az egyik elkövető az eltulajdonítani szándékozott árut az üzlet olyan helyére viszi, ahol az eladók nem látják. Itt leszedi a termékről az áruvédő kódot, majd távozik az üzletből. Később megjelenik társa, aki a már előkészített terméket megkísérli eltulajdonítani. Ugyanez történik akkor is, amikor az egyik személy egy másik árucikkbe rejti az eltulajdonítani szándékozott terméket.
- Következő helyszín az üzletnek az a része, amit a biztonsági kamerákkal sem lehet ellenőrizni, mert annak látószögén kívül esik, vagy más okból van takarásban, pl. kritikus hely a próbafülke, illetve annak közvetlen környéke.
- Veszélyeztetett helyek még a raktárak, az árufeltöltő folyosók és a hulladék tároló területek. Ezekon a területeken kizárólag az üzlet dolgozói számára adott a lehetősége annak, hogy előkészítsék eltulajdonításra az árut.
- Betöréses lopások konkrét helyszíne az üzletek hátsó raktári ajtaja, a kirakatok, göngyöleg tárolók vagy a külső raktárak.

Időpontok:

- amikor nagy forgalmú napok vannak (péntek, szombat),
- ünnepnapokat (karácsony, húsvét, stb.) közvetlenül megelőző napokon,
- hipermarketekben akcióváltás napján, illetve az azt követő néhány napon,
- bevásárlóközpontokban rendezvények idején, illetve az azt megelőző és az azt követő néhány órában,
- fizetésnapokon,
- a napi nyitvatartási időpontot figyelembe véve gyakoribb az elkövetés 13 – 15 óra (tanítási idő vége), a koradélután 14 – 17 óra (munkaidő vége), valamint 22 óra után (amikor a vendéglátóhelyek zárnak) a bevásárlóközpontokban,
- rendkívüli események bekövetkezésének idején (pl. bombariadó),
- raktár feltöltések napján, vagy azt követően,
- üzletek árufeltöltésének időszakában,
- az üzlet zárása után, de még a bevásárlóközpont zárása előtti időszakban (általában 20 és 22 óra közötti idő), az egyes üzlet sérelmére rácsfeszítés módszerével elkövetett lopások.

Módszerek

1. az eladótérben külső elkövetőnél:

- a termék elrejtése ruha alá, táskába, zsebbe,
- a termék kicserélése hamisra vagy újra (a régi ruházat hátrahagyása),
- több termék, ruházat egymásra felvétele,
- „bélelt” szatyor használata, elektromágneses árnyékolás céljából,
- a vonalkód kicserélése,
- az áru másik áruba rejtése,
- az áru (élelmiszer) helyszíni elfogyasztása,
- hamisított számlával történő kivitel,
- bevásárlókocsiban, szatyorban „felejtett” árukivitel,
- árukódolók lefedése,
- árukódoló egymásra fordítása,
- az árukódoló eltávolítása,
- a bevásárlóközpontban az egyes kis üzletek határoló rácsának kifeszítése.

2. külső elkövető, dolgozói (belső) segítséggel:

- a dolgozó által előkészített (eltávolított árukódú) áru elvitele,
- más csomagolásban kivitt áruk,
- a pénztáros hatástalanítja az áruvédő kódokat, de az árat nem üti be a pénztárgépbe,
- pénztárgépbe nem annyit (kevesebb összeget) üt be a pénztáros; az elkövető fizet, csak lényegesen kevesebbet,
- nem az összes mennyiséget viszik be a pénztárgépbe,
- nyilvánvalóan kicserélt vonalkód beütése a pénztárgépbe,
- a bevásárlókocsiba „felejtett” áruk kiengedése a pénztárnál,
- takarítógépbe rejtve, vagy egyéb módon (pl. szerelőtáskába rejtve) az áru átjuttatása a kasszasoron,
- a külső csomagolóanyagba jóval drágább terméket csomagolva.

3. belső elkövető, az üzlet dolgozója:

- az árukódoló eltávolítása, mellyel a személyzeti bejáraton történő kivitel lehetővé válik,
- a biztonsági kamerák által nem „látott” területen az áru elrejtése és a személyzeti bejáraton való későbbi kivitel,
- un. „sztornó számla” kibocsátása,
- indokolatlan leselejtezés,
- összejátszás a beszállítókkal (az áru csak „papíron, számlán” érkezik be az üzletbe, raktárba),
- termék hulladékba rejtése,
- promóciós termékek eltulajdonítása,
- a házhoz szállítandó termékek „kétszeri” kiszállításra történő előkészítése és kivitele az áruház saját gépkocsijával,

- teszt termékek eltulajdonítása,
- engedély nélküli árszállítás, majd a leszállított értékű árukat megveszik,
- az eladótérből az áru visszajuttatása raktárba, onnan pedig a vonalkód eltávolítása után a személyzeti bejárón keresztül az áru eltulajdonítása,
- az áru kijuttatása az eladótérből a raktárba, majd a kód eltávolítása, és a teherbejáraton a bűncselekmény elkövetésébe bevont gépkocsivezető által történő kiszállítás.

Szervezett lopások:

A szervezett lopásokra a következő elkövetői körök szakosodhatnak:

- fiatalok csoportok, részben a „balhézás” kedvéért, részben a kisebb de drágább mindennapos tárgyak beszerzése érdekében (cigaretta, ital, illatszerek),
- kábítószerfüggő társaság, az „anyaghoz” szükséges pénz megszerzése céljából, a lopott dolgok értékesítésével,
- hajléktalan, vagy megélhetési célú beszerzést folytató személyek a legszükségesebb élelmiszerek megszerzése, vagy kisebb dolgok eladása érdekében,
- bűnöző csoportok, amelyek bizonyos árucikkek beszerzésére, értékesítésére „szakosodtak”, a dolgok kiválasztása megrendelésre történik, cél a „piaci” értékesítés.

Ilyen termékek: híradástechnikai és elektronikai berendezések, CD-, DVD lemezek, italok, márkás illatszerek, női kozmetikai szerek stb..

A rendőrség feladatai, a bűncselekmények megelőzésének lehetőségei

- Propagálni kell az illetékességi területen működő bevásárló központok illetékes vezetői számára, hogy a vagyoni elleni bűncselekmények megelőzése tekintetében leghatékonyabb az üzletek védelemének, felügyeletének megszervezése. Ilyenkor a területet illetve üzletbelsőket figyelő videó-kamera rendszert kezelő diszpécser a központban folyamatosan felügyelnek, a parkolóknak és üzletterekben szolgálatot ellátó biztonsági őrökkel együtt. A diszpécser az észlelését azonnal továbbítja a biztonsági őröknek, akik a szükséges intézkedéseket megteszik. A diszpécser szükség esetén azonnal tudja értesíteni a rendőrséget is, s ez az intézkedés eredményességét is elősegíti. Az árukészletet pedig összetett nyílt és rejtett elektronikai jelzőrendszerrel védik, illetve az árukészletet pontosan nyilvántartják.
- Fontos, hogy a rendőrség és a bevásárló központ biztonsági szolgálata korrekt közvetlen együttműködést alakítson ki, mely szükség esetén a felderítésben hatékony és gyors segítséget, megoldást jelenthet.
- A helyi kábeltelevíziókban fontos szerepet kaphat a bűnmegelőzési célzatú ismeretterjesztés, a jellemző bűnelkövetési módok, trükkök közzé tétele, az áldozattá válás esélyeinek csökkentése érdekében (pl. zseblopások, pénztárca lopások és parkolóknak elkövetett gépkocsi feltörések módszereinek ismertetése).